

İştip'te Abdülkerim Efendi Vakfı*

Abdullah Zararsız**

Öz

Günümüzde Kuzey Makedonya topraklarında bulunan İştip Şehri, 1395 yılında I. Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra Şehir, uygulanan iskân politikasının ve ihtida olaylarının da tesiriyle Türkleşme/İslamlaşma sürecine girmiştir. İştip'te kurulan bazı vakıfların da bölgenin girdiği bu süreçte etkisi bulunmaktadır. Bu alışmada, İştip'te doğan ve İstanbul'da Süleymaniye ve Ayasofya camilerinde vaiz olarak görev yapan ve vaazlarıyla ünlenen, kaynaklarda Emir Sultan, Vaiz Emir, Şeyh Seyyid Abdülkerim gibi isimlerle anılan Abdülkerim bin Hüsameddin'in vakıfları ele alınacak, ardından vakfiye metni değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: İştip, Emir Sultan, Vaiz Abdülkerim Efendi, Balkan vakıfları.

Abdülkerim Efendi Waqf in Ştip

Abstract

The city of Ştip, which is located in the territory of North Macedonia today, was annexed to the Ottoman lands by Bayezid I in 1395. After the Ottoman rule, the city entered the process of Turkification/Islamisation with the effect of the settlement policy and conversion. Some endowments established in Ştip also had an impact on this process. In this study, the endowments established by Abdülkerim bin Hüsameddin, who was born in Ştip and worked as a preacher in the Süleymaniye and Hagia Sophia mosques in Istanbul and became famous for his sermons, and was known as Emir Sultan, Preacher Emir, Sheikh Seyyid Abdülkerim in the sources, is discussed. Then, the text of the endowments deed is evaluated.

Keywords: Ştip, Emir Sultan, Preacher Abdülkerim Efendi, Balkan waqfs.

* DOI: 10.16971/vakiflar.1317294

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Haziran 2023 / June 2023

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Ekim 2023 / October 2023

** Arř. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakóltesi, Tarih Bölümü. e-posta: abduallahzararsiz@akdeniz.edu.tr; ORCID: 0000-0002-2071-513X.

Giriş

İştîp (Ştip) şehri, Kuzey Makedonya'nın doğusunda bulunmakta ve başkent Üsküp'ün 70 km güneydoğusunda konumlanmaktadır. İştîp'in kuruluşu Roma dönemine, M.Ö. III. yüzyıla dek geriye gitmektedir. Bu dönemde adı Astibo olan şehri Yunanlılar ve Bizanslılar Stipeon olarak adlandırmıştır. VI. yüzyılda bölgeye yerleşen Slavlar ise şehre bugünkü adını vermiştir. Orta Çağ'da Bulgar ve Bizans imparatorlukları arasında el değiştiren şehir, 1330 yılında Stefan Deçanski tarafından Sırp Krallığı topraklarına katılmıştır. Deçanski'nin 1355'te ölümünün ardından Sırp soylu ailelerinden Deyanoviç (Dejanoviç) hanedanının elinde kalan İştîp, 1371 yılındaki Çirmen Savaşı'ndan sonra bu hanedanın Osmanlı vasalı haline gelmesiyle birlikte dolaylı olarak Osmanlı hakimiyetine girmiş, Deyanoviç hanedanının son hükümdarı Konsantin'in 1395 yılında I. Bayezid safında Eflak'ta Mircea'ya karşı savaşırken ölmesinin ardından ise doğrudan Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra İştîp, Köstendil sancağının kaza merkezi olmuştur (Cvetkova, 1997: 121; Kiel, 2001: 440-441).¹

Fethinin ardından İştîp'te çeşitli Türk toplulukları iskân edilmiştir. İştîp kale surlarının dışına yerleştirilen bu Türk kitleleri zaman içerisinde kasabanın büyümesini sağlamıştır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde bölgeye gelen yörük cemaatlerinin İştîp'in batısındaki alana yerleştirilmesiyle birlikte çok sayıda küçük köy ortaya çıkmıştır. Bölgede Türk nüfusun artışı tahrir defterlerindeki verilerle daha iyi anlaşılmaktadır. İştîp'in de bağlı olduğu Köstendil Sancağı'nın elde mevcut olan en eski tahrir defterine göre 1519 yılında İştîp'te 201 Müslüman, 323 Hıristiyan ve 19 Yahudi hane yaşamaktadır. 1570 yılına gelindiğinde ise Müslüman hane sayısı 447'ye ve Yahudi hane sayısı 28'e yükselmiş, buna karşılık Hıristiyan hane sayısı ise 264'e düşmüştür. Bir başka deyişle kaza genelinde Müslümanların oranı yarım asırlık bir sürede %37'den %61'e çıkmıştır. Müslüman hane sayısındaki artışın tesiriyle İslami yapılar da çoğalmıştır. 1570 yılındaki kayıtlara göre İştîp'te 4 cami ve 12 mescit mevcuttur (Kiel, 2014: 91; 2001: 441). İştîp'in Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında Osmanlı idaresi tarafından bölgede uygulanan iskân politikasının ve bölgedeki ihtida hareketinin² doğrudan etkisinin yanı sıra bölgede kurulan vakıfların da rol oynadığı muhakkaktır. Bu vakıflardan ismi anılması gereken en önemlisi, Sultan Süleyman döneminde Rumeli subaşı olan Hüsameddin Paşa'nın kurduğu vakıftır.³ Kiel, İştîp'te Hüsameddin Paşa Vakfı'nın yanı sıra Kadı Nureddin ve oğlu Mevlâna İştîbizade Mehmed tarafından kurulan vakıflardan da bahsetmektedir (Kiel, 2001: 441).

İştîp'te önemi haiz bir diğer vakıf ise aslen İştîpli olup Süleymaniye ve Ayasofya camilerinde vaiz olarak görev yapan, İstanbul/Kadırga'daki Sokollu Mehmed Paşa Tekkesi'nin şeyhlerinden Abdülkerim bin Hüsameddin tarafından kurulan vakıftır. Abdülkerim Efendi İştîp'te yaptırdığı han, imaret, cami, zaviye, köprü gibi hayır eserleriyle şehri önemli bir kültür merkezi haline getirmiştir (Ruşid, 2018: 557).

Abdülkerim Efendi'nin kurduğu vakfa, daha önce Osmanlı dönemi Balkan coğrafyasına dair çalışmaları bulunan Machiel Kiel ve Maximilian Hartmuth tarafından kaleme alınan yazılarda temas edilmiştir (Hartmuth, 2011: 345-362; Kiel, 2014: 89-105). Ancak hem Kiel hem de Hartmuth vakfiye metnini görmüştür. Örneğin Hartmuth, bedestenin ve diğer vakıf yapılarının Abdülkerim Efendi tarafından başlatılan

1 Hoca Sadettin Efendi, İştîp'in de dahil olduğu Manastır ve Pirlepe yöresinin Timurtaş Paşa tarafından H.784/M.1382 yılında fethedildiğini kaydetmiştir (Hoca Sadettin Efendi, 1999: 154). Makedon kaynaklarında İştîp'in fethi konusunda 1382 ve 1395 tarihleri arasında ihtilaflar vardır (Ruşid, 2016: 10-11).

2 1570 tarihli defterde kayıtlı mükelleflerin yaklaşık olarak beşte birinde baba adı olarak Abdullah kullanılmıştır (Hartmuth, 2011: 349).

3 Hüsameddin Paşa, İştîp'te cami, kervansaray ve zaviye inşa ettirmiştir. Hüsam Paşa Camii olarak da anılan cami günümüzde de ayakta ancak Ortodoks kilisesine dönüştürülmüştür edilmiştir (Eyice, 1998: 514).

bir girişim olduğunu ancak sadrazam Koca Sinan Paşa tarafından finanse edildiğini belirtmekte ancak bu hususa dair sağlam bir kanıt sunamamaktadır (Hartmuth, 2011: 346). Üstelik vakfiyenin yokluğunda hem Kiel hem de Hartmuth yalnızca Evliya Çelebi'nin ve diğer müelliflerin anlatılarında geçen vakıf binalarından bahsetmişlerdir. Oysa vakfiye sayesinde tespit edildiği üzere Abdülkerim Efendi'nin bir de nakit birikimi bulunmaktadır. Vakfiyenin Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) nüshasında geçen "mâlim-dan ifrâz edüb" şeklindeki ifade, o dönem için oldukça yüksek bir miktar olan bu paranın Abdülkerim Efendi'nin kendi parası olduğunu ve Hartmuth'un iddiasının aksine vakfın finansmanında Koca Sinan Paşa'nın bir rolünün bulunmadığını düşündürmektedir.

Bu çalışmada İştîp'te Abdülkerim Efendi'nin kurduğu vakıf ele alınacak ve vakfiyesindeki bilgiler değerlendirilecektir. Vakıf konusuna geçmeden evvel vâkıfın hayatına dair bilgi verilecektir. Nihayet söz konusu vakfiyenin transkripsiyonu yer alacaktır. Çalışma sayesinde Abdülkerim Efendi'nin vakfının kuruluşu, vakfın hamiliği yahut finansörlüğü meselesi, vakıf yapıları gibi konulara dair önemli bulgular ortaya konulacaktır.

1. "Vaiz ve Emir" Abdülkerim bin Hüsameddin

Abdülkerim Efendi'nin hal tercümesine dair bilgiler oldukça kısıtlıdır. Çalışmamızın konusu olan vakfiyeyle birlikte vâkıfın hayatına dair bilgi içeren en önemli kaynak Nev'îzâde Atâyî tarafından 1634 yılında tamamlanmış olan Taşköprülüzade'nin *Şakayık* adlı eserinin zeyli niteliğindeki *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti's-Şakâ'ik* isimli eserdir (Atâyî: 2017). *Fezleke*'de Abdülkerim Efendi'yle ilgili bilgiler veren Katip Çelebi, bu bilgileri onun hakkında ayrıntılı bilgilere yer veren Atâyî'den almıştır (Katip Çelebi, 2016: 376-377). Naima'nın "Şeyh Vaiz Emir Efendi", Peçevi'nin ise "Büyük Şeyh" olarak bahsettiği Abdülkerim Efendi'yle alakalı olarak verdikleri bilgiler de hemen hemen Atâyî ile aynıdır (Naima Mustafa Efendi, 2014: 84, 262; Peçevi İbrahim Efendi, 1283: 359). Vâkıfın hayatına dair bu bilgiler Mehmed Tahir tarafından *Osmanlı Müellifleri*'nde de özet halinde sunulmuştur (Bursalı Mehmed Tahir, 2009: 119-120).

Atâyî'nin eserinde yer alan bilgilere göre aslen İştîpli olan ve "Vaiz Emir", "Emir Efendi" unvanlarıyla bilinen, edep ve fazilet sahibi bir zat olarak tanıtılan Abdülkerim Efendi, meşhur alim Kınalızade Ali Efendi'nin hizmetinde bulunarak ondan eğitim almış, Ali Efendi 1562 yılında Şam kadısı olarak tayin edildiğinde onunla beraber Şam'a gitmiştir. Bu sırada Yemen ve Hicaz'a seyahat eden Abdülkerim Efendi, burada bazı önde gelen alimlerle görüşme fırsatı bulmuş, daha sonra gittiği Mısır'da Melâmî şeyhi Yusuf Acemî Efendi'yle görüşerek ona intisap etmiştir (Yılmaz, 2007: 124). Bir süre sonra memleket hasretine dayanamayıp İştîp'e dönen ve buradaki ikameti esnasında tarikat faaliyetlerine devam eden Abdülkerim Efendi, daha sonra Sofya'da Halvetî⁴ şeyhi Kurd Efendi'nin⁵ hizmetine girmiş; burada

4 İştîp ve çevresi, 16. yüzyılda Halvetî tarikatının yoğun faaliyet gösterdiği yerlerden biri olmuştur. Evvela İştîp'te türbesi de bulunan Muhyiddin Efendi ile başlayan tarikat faaliyeti, bilhassa Sofyalı Bâlî Efendi ile zirveye ulaşmıştır. Bâlî Efendi'nin yetiştirdiği Kurd Efendi ve Nureddinzade gibi müritleri ise daha sonra hem tarikatın öğretilerini Rumeli'de yaymış hem de Abdülkerim Efendi ve yine İştîpli bir şeyh olan Adlî Hasan Efendi gibi önemli şeyhlerin yetişmelerini sağlamışlardır. Öte yandan Halvetî şeyhlerinin faaliyetleri İstanbul'da da karşılık bulmuş, Sokollu Mehmed Paşa Tekkesi'nin şeyhliği yaklaşık altmış yıl boyunca Bâlî Efendi'nin halifeleri olan Halvetî şeyhleri tarafından yürütülmüştür (Hartmuth, 2014: 350).

5 Kurd Efendi 1525 yılında Tatarpazarcığı kasabasında doğmuş, ilk eğitimi burada aldıktan sonra İstanbul'da Sahn-ı Semân Medresesi'ne girmiştir. Buradaki eğitimi tamamlamak üzereyken Halvetî şeyhi Sofyalı Bâlî Efendi ile tanışarak onun hizmetine girmiş, daha sonra da halifesi olmuştur. Bâlî Efendi'nin diğer halifesi Filibeli Nureddinzade Muslihiddin'in Küçük Ayasofya Zaviyesi şeyhi olarak İstanbul'a gidişiyile birlikte Kurd Efendi onun yerine görevlendirilmiş, Bâlî Efendi'nin 1553'te ölmesinin ardından Sofya'daki zaviyenin başına geçmiştir. Nureddinzade Muslihiddin Efendi'nin 1574 yılında vefatından sonra onun vasiyeti üzerine Sokollu Mehmed Paşa Külliyesi içinde Nureddinzade adına yaptırılan tekkenin şeyhliğine Kurd Efendi getirilmiştir. Bu vesileyle İstanbul'a taşınan Kurd Efendi hem Sokollu Mehmed Paşa'dan hem de Sultan III. Murad'dan itibar görmüştür. Kurd Efendi'nin ölümünün ardından ise Abdülkerim Efendi onun yerine geçmiştir (Hasanov, 2010: 93).

İştîp'te Abdülkerim Efendi Vakfı

manevi açıdan yüksek mertebelere erişerek gittiği İstanbul'da Süleymaniye ve Ayasofya (BOA, A.DVNS-MHM.d., nr.78, hk.3048) camilerinde verdiği vaazlarla şöhret kazanmıştır. 1588 yılında Kurd Efendi İstanbul'a gelip Sokollu Mehmed Paşa Zaviyesi'nde müşid olduğunda Abdülkerim Efendi de onunla birlikte İstanbul'a gelmiş, Kurd Efendi'nin vefatından sonra da onun yerine müşit olmuştur. 1602 yılı Ağustos ayında şeyhülharem⁶ olarak tayin edilen Abdülkerim Efendi, hac farızasını da yerine getirdikten sonra Eylül 1603'te İstanbul'a dönerek tekkedeki görevine devam etmiştir. 1606 yılında İstanbul'da vefat eden Abdülkerim Efendi, Kadırga'da bulunan Sokollu Mehmed Paşa Zaviyesi'nde defnedilmiştir.⁷ Abdülkerim Efendi'nin oğlu Mustafa Efendi (ö. 1645) ile torunu Ahmed Efendi (ö. 1659-1660) de kendisi gibi Sokollu Mehmed Paşa Tekkesi'nde şeyhlik görevinde bulunmuştur (Köse, 2010: 114-115; Yılmaz, 2007: 126-128).

Atâyî, Abdülkerim Efendi'nin hadis ve tefsir ilimlerinde yetkin olduğunu, hitabet konusunda devrin önde gelenlerinden olduğunu ve ayrıca vakur bir yapıya sahip olan vaizin konuşma tarzının da hoş olduğunu belirtmektedir. Müellife göre o ilm-i cifre⁸ de maharet sahibiydi (Atâyî, 2017: 1519-1520). Abdülkerim Efendi'nin *Risâletü'l-Hudâ li'ül'l-İhteda ve Devrânü's-Sûfiyye* isimli risaleleri ve İştîbî yahut Şeyhî mahlasları ile yazdığı şiirleri de vardır (Yılmaz, 2007: 125). Evliya Çelebi "Şeyh Emir İştîbî" olarak andığı Abdülkerim Efendi'yi I. Ahmed zamanındaki büyük şeyhler arasında göstermekte ve Atâyî'nin aksine abartılı bir şekilde vaizin üç kez hacca gittiğinden bahsetmektedir (Evliya Çelebi, 2013: vr.59a).

Atâyî'nin aktardığı bir rivayete göre Abdülkerim Efendi, 1604 yılında veziriazam Yavuz Ali Paşa serdarlığında çıkılan Macaristan seferine askerlere vaaz vermek ve cesaretlendirmek niyetiyle iştirak etmiştir. Ordu Belgrad'a vardığında Yavuz Ali Paşa vefat etmiş ve yerine Lala Mehmed Paşa vezir ve serdar olarak tayin edilmiştir. Bu olaylar gelişirken Osmanlı ordusu Estergon Kalesi'ni kuşatma altına almıştır. Osmanlı ordugahında bulunan Üskübî Vaiz Ömer Efendi gaibden haber aldığını ve fethin yakın olduğunu belirterek Osmanlı ordusunun zaferini müjdelemiştir. Abdülkerim Efendi ise bu olayı duyduğunda Ömer Efendi'nin aksine fethin o yıl değil, ertesi yıl gerçekleşeceğini belirtmiştir. İki alim bir araya gelip fetih konusunda tartışmışlar, akabinde Ömer Efendi rüyasında Estergon Kalesi'ne girdiğini ve Hz. Muhammed'i kale içerisinde uyur halde gördüğünü belirterek bu olayı Estergon'un İslam dini ile nurlanacağı şeklinde yorumladığını belirtmiştir. Abdülkerim Efendi ise Ömer Efendi'nin olayı yanlış yorumladığını, uyku halinin *yarını* simgelediğini vurgulayarak fethin ertesi sene gerçekleşeceğinde ısrar etmiştir (Atâyî, 2017: 1519-1520). Estergon'un fethiyle alakalı olayların gelişimi Abdülkerim Efendi'yi haklı çıkarmıştır. Lala Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu evvela 1604 yılının eylül ayında Estergon'u kuşatmış, ancak hem kış mevsiminin gelmesi hem de askerin isteksiz tavırları nedeniyle bir aylık kuşatmadan sonra ordu Budin'e geri dönmüştür (Katip Çelebi, 2016: 324-325). Osmanlı ordusu ertesi yıl tekrar Estergon üzerine gelmiş ve kaleyi kuşatmıştır. Kuşatma sürerken civarda bulunan Vişegrad ve Tepedelen ile Estergon varoşunun Osmanlı kontrolü girmesi üzerine 1605 yılı ekim ayında kale halkı kaleyi Osmanlılara teslim etmiştir (Katip Çelebi, 2016: 339-343). Abdülkerim Efendi'ye dair aktarılan bu olay, kendisinin cifir ilmindeki maharetini göstermesi açısından önemlidir.

6 Şeyhülharem, Mekke ve Medine'de bulunan Mescid-i Haram ile Mescid-i Nebevî'de ders veren, buralarda görev yapan hizmetlilerden sorumlu kişilere verilen unvandır (Büyükaşçı, 2010: 90).

7 Abdülkerim Efendi'nin vefatı üzerine şair Kesbî tarafından "Didiler geçdi ya İştîbî Emîr" şeklinde tarih düşürülmüştür. Kâtip Çelebi *Fezleke*'de bu tarihi ریما یبیتشا دی یدچک imlası ile yazmıştır. Bu kayıt ebced hesabı ile H. 1026 / M. 1617 yılına rast gelmektedir. Atâyî'nin eserinde ise یبیتشا kelimesi یبیتشا imlası ile yazılmıştır ki bu kez hesaba göre H. 1016 / M. 1607-08 yılı ortaya çıkmaktadır. Evliya Çelebi'de ise düşürülen tarih "Geçdi İştîbî Emîr" olarak kaydedilmiştir ancak bu tarih de ebced hesabı ile H. 1011 / M. 1602-03 yılına denk düşmektedir (Kâtip Çelebi, 2016: 376ⁿ¹; Atâyî, 2017: 1518-1519; Evliya Çelebi, 2013: vr.108a).

8 Cifr ya da cefr, gelecekte gerçekleşecek olayları farklı yollarla öğrenildiğine inanılan ilme verilen isimdir (Yurdagür, 1993: 215).

Abdülkerim Efendi vaiz olmasının yanında dini bilgisiyle de ahali tarafından taktir edilmekteydi. Vaazları esnasında halk tarafından sorunlu meselelere dair verilen tezkireleri vaaz bittikten sonra okuyan ve farklı olaylara dair soruları müstesna bir şekilde cevaplayan Abdülkerim Efendi'nin şöhreti zaman içerisinde yayılmıştır. Öyle ki vaazları esnasında önde gelen kimseler Süleymaniye kahvelerinde vaazın bitmesini beklemekte ve vaiz kendisine verilen kağıtları cevaplamaya başladığında hepsi hazır bulunmaktaydı. Devrin büyükleri hakkında da lafını esirgemeyen Abdülkerim Efendi'nin bu nedenden dolayı bir-iki defa İştîp'e sürgününe ferman çıkmışsa da sürgünden geri döndükten sonra bu konuda eskisinden de fazla yorumlarda bulunmuştur (Atâyî, 2017: 1520). Abdülkerim Efendi'nin şöhreti o dereceye varmıştır ki 1586 yılının Temmuz ayında dönmek üzere memleketine giden vaiz, aradan iki ay geçmesine rağmen İstanbul'a dönmemiş ve Eylül ayında kendisine ferman gönderilerek bir an evvel Süleymaniye Camii'nde Müslümanlara vaaz vermeye devam etmesi emredilmiştir (BOA, A.DVNSMHH.d., nr.61, hk.226).

İştîpli Abdülkerim Efendi'nin vaizliği sırasında dikkat çeken bir olay ise Osmanlı sosyal hayatına yeni giren kahveyle alakalıdır. 1592 yılında kahveyle ilgili bütün itirazlarını on iki beyitten oluşan bir soru ile şeyhülislam Bostanzade Mehmed Efendi'ye sunan vaizin bu edebi sorusu, şeyhülislam tarafından kahve tüketiminin caiz olduğuna dair açıklamaları havi elli iki beyitten oluşan bir şiirle cevaplanmıştır (Bostan, 2001: 203).

Atâyî, Abdülkerim Efendi'nin hayatına dair bilgi verirken vakıf ve hayır eserlerinden de bahsetmiştir. Müellife göre Abdülkerim Efendi'nin İştîp'te hanları, köprüleri, zaviye ve imareti, Üsküp'te de bedesten ve dükkanları bulunmaktadır (Atâyî, 2017: 1520). Atâyî, hayır eserleri hakkında yalnızca bu kadar bilgi vermekle yetinmiştir. Evliya Çelebi'de ise Abdülkerim Efendi'nin hayratlarını İştîp'te cami, hanlar, dükkanlar, hamam, tekke imareti; Üsküp'te ise bedesten ve dükkanlar olarak sıralanmıştır (Evliya Çelebi, 2013: vr. 37b). Günümüze ulaşan vakfiye sayesinde hem vakfedilen eserlerin tam dökümünü hem de vakıf gelirlerinin ne şekilde harcanacağını öğrenmek mümkün olmaktadır.

2. Abdülkerim Efendi'nin Vakfı ve Vakıf Eserleri

Vaiz Abdülkerim Efendi'nin kurduğu vakıf için hazırlanan vakfiyesinin tespit edebildiğimiz iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan birisi Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 629 numaralı defterde yer almaktadır (VGMA, d.629, s.612-615, sıra 434).⁹ İkinci nüsha ise Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmakta olup çevrimiçi erişime de açık durumdadır.¹⁰ Vakfiye metni ilk olarak her vakfiyede olduğu gibi hamdü senadan sonra hayır yapmanın faydalarının anlatımı ile başlamaktadır. Giriş bölümünün ardından vakıf kurucusu olarak kaydedilen Abdülkerim Efendi bin Hüsameddin'in vakfettiği binalar, gelir kaynakları ve vakfın hizmet şartlarının sayılması ile devam etmektedir. Vakfiyenin sonunda ise vakfın kuruluşuna şahitlik edenlerin (*şuhûdü'l-hâl*) listesi bulunmaktadır.

Abdülkerim Efendi'nin vakfiyesi Ocak 1600 (Evail-i Receb 1008) tarihini taşıdığından vakfın kuruluş yılını da 1600 olarak kabul etmek gerekmektedir. Abdülkerim Efendi vefat ettikten sonra İştîp'te vakfın idaresine karışan kimseler ortaya çıksa da İstanbul'dan gönderilen hükümlerle bunların vakıf işlerine karışması engellenmiş¹¹ ve vakıf uzun süre Sokollu Mehmed Paşa Tekkesi şeyhleri tarafından idare edilmiştir.

9 Söz konusu suret, H.1215 yılında tevliyet ve kaimmakamlık konularındaki anlaşmazlıkların giderilmesi amacıyla, Sokollu Mehmed Paşa Tekkesi'nin şeyhi ve vakfın mütevellisi Şeyh Veliyyüddin'in arzı üzerine çıkarılmış ve muhasebe defterine kaydedilmiştir. Bu nüshada Valide Sultan Medresesi müderrisi Mustafa bin Ali ile İştîb kadılarının imzası mevcuttur (BOA, C.BLD. 9/432).

10 https://www.qalamos.net/receive/DE15Book_manuscript_00011051 (erişim tarihi 04.03.2023).

11 Detaylı bilgi için bk. BOA, A.DVNSMHH.d., nr. 78, hk. 29, 128, 308, 1396, 1591, 3048; BOA, A.DVNSMHH.d., nr. 79, hk. 685)

İştîp'te Abdülkerim Efendi Vakfı

Nihayet 1884 yılına gelindiğinde vakfın beratlı mütevellisi bulunmadığı için gelirlerinin bazı kimselerin tasarrufuna girdiği haber alınarak Üsküp mutasarrıflığına vakfiyede yazıldığı üzere vâkıfın evlad-ı utekası bulunup bulunmadığının soruşturulması ve gerekli cevabın İstanbul'a iletilmesi hususunda bir yazı yazılmıştır (BOA, YB.021, 79/178).

Abdülkerim Efendi, kurduğu vakıf eserlerinin yaşaması ve vakfiyede belirttiği hizmetlerin aksamaması için çok sayıda mülkünü akar olarak vakfetmiştir. Vakfiyede bahsi geçen hayratı ve akaratı ile vakıf tarafından sunulacak hizmetler aşağıda başlıklar halinde verilmektedir.

2.1. Han, Bedesten ve Dükkanlar

Abdülkerim Efendi'nin İştîp kasabasında vakfettiği eserler arasında en önemlilerinden birini 1590 yılında İştîp'te iki ay kadar konaklayan Aşık Mehmed'in de varlığından bahsettiği (Âşık Mehmed, 2007: 1004) han ve hana muttasıl yapılar oluşturmaktadır. Kasabada vâkıfa nisbetle bilinen bu han ile birlikte hanın kapısı önünde bulunan ev, handa bulunan dükkân ve odalar ile beş adet sabunhane vakfedilmiştir. Bu yapılara ek olarak yine İştîp'te Abdülkerim Efendi tarafından yaptırılan bedesten¹² ve bedestende bulunan dükkanlar ile İştîp çarşısında bulunan dükkanlar vakıf olarak kaydedilmiştir. Evliya Çelebi, İştîp'te yalnızca bir tane kervansaray olduğunu ve bunun da Emir Efendi tarafından yaptırıldığından bahsetmektedir. Seyyahın kaydına göre baştan başa kurşunla örtülü olan yapının her iki katında da ellişer oda mevcuttur. Hanın ortasındaki alanda havuz ve mescit vardır. Hanın ahır kısmı ise bin kadar hayvanı barındırabilecek büyüklüktedir. İştîp çarşısındaki bedestende de seyyahın ifadesiyle 450 adet dükkân bulunmaktadır ancak 1868-1874 yıllarına ait bir salnamede İştîp'te 250 dükkân bulunduğu göz önüne alınırsa seyyahın bu ifadesinin de abartılı olduğu söylenebilir (Kiel, 1990: 156). İştîp'teki kahvehaneler de vakıf yapıları arasındadır (Evliya Çelebi, 2013: vr.37b).

Vakfiyeden Abdülkerim Efendi'nin Üsküp'te de mülkleri olduğu anlaşılmaktadır. Üsküp'te İshak Bey¹³ evkafına ait olup günlük 10 akçe kirası bulunan arazi üzerinde Abdülkerim Efendi tarafından yaptırılan bedesten de vakıf olarak kaydedilmiştir.

2.2. Değirmenler

Abdülkerim Efendi'nin İştîp çevresinde de bazı mülkleri mevcuttur. Bunlar arasında su değirmenleri özellikle dikkati çekmektedir. Bu değirmenlerden İştîp'in Sofular isimli köyü yakınında akan Söğüdü nehri üzerinde bulunan iki göz değirmen hanesiyle birlikte vakfedilmiştir. Bu değirmenin bir gözünün geliri Abdülkerim Efendi'nin eşi Ayşe için ayrılmış ve vâkıfın ruhu için günde beş defa dua edilmesi ve Fatıha suresi okunması şart koşulmuştur. Ayşe Hanım'dan sonra bu değirmenin gelirlerinin imaretin giderleri için harcanması vakıf şartı haline getirilmiştir.

Söğüdü nehrindeki değirmenlerin yukarısında iki göz değirmen daha vakfedilmiştir. Bu iki göz değirmenin gelirinden, onarım işlerine harcanandan baki kalan miktar ise vâkıfın azatlı kölelerine ayrılmıştır. Kölelerden hayatta yalnızca bir kişi kalması halinde yalnızca bir göz değirmenin gelirine mutasarrıf olacaktır. Burada vâkıfın koştuğu şart ise her namazdan sonra kendi ruhu için Fatıha okunmasıdır. Bu köle-

12 Bedesten günümüzde resim galerisi olarak kullanılmaktadır (Omerov, 2020: 66).

13 Üsküp uç beyi Paşa Yiğit'in yetiştirmesi olup onun yerine uç beyi olan İshak Bey, II. Murad devrinde Sırbistan bölgesinde faaliyetlerini yürütmüş, akınlarını Bosna, Hırvatistan ve Arnavutluk'a kadar uzatmış ve önemli uç beyleri arasında yer almıştır (Emecen, 2000: 524-525); İshak Bey, kurduğu vakıf ve yaptırdığı eserlerle Üsküp'ü bir Türk-İslam şehri haline getirmiştir. İshak Bey'in vakıflarına dair bkz. İnbaşı, 1995: 65-74.

nin ölümü halinde kölenin çocukları gelire mutasarrıf olacak, vâkıfın şartlarına aykırı davranmaları ya da soylarının tükenmesi halinde ise gelir yemek giderleri için sarf edilecektir.

Abdülkerim Efendi'nin Kratova'da satın almış olduğu iki göz değirmen de vakfiyede kayıtlı mülkler arasındadır. Vakfiyede hususan belirtilen değirmenler dışındaki değirmenlerin gelirleri yemek giderleri için harcanacaktır.

2.3. Hamam

Üsküp'e bağlı Radovişte kasabasında bulunan bir hamam da vakıf yapıları arasında kayıtlıdır. Evliya Çelebi *Seyahatnamesi'*nde ise İştîp'te bulunan iki hamamdaki biri Emir Efendi'nin olarak takdim edilmiştir (Evliya Çelebi, 2013: vr.37b).

2.4. İmaret

Atâyî ve Evliya Çelebi gibi yazarların yanı sıra bazı arşiv belgeleri de İştîp'teki imareten bahsetmektedir ancak vakfiyede imaretin bahsi geçmemektedir. Bununla birlikte her iki vakfiye nüshasında da yemek dağıtımıyla alakalı şartlar bulunmaktadır. Bu durum her iki vakfiyenin de orijinal nüsha değil, istinsah nüsha olmasından ve istinsah esnasında bazı kayıtların atlanmış olmasından kaynaklanıyor olabilir. İmaretin durumuna dair kesin bilgiler olmasa da bir arşiv belgesinde henüz 1609 yılında imaretin, vakfın eski mütevellisi İsa'nın suistimali nedeniyle hizmet veremediği kaydedilmiştir (BOA, A.DVNSMHH.d., nr. 78, hk. 128).

2.5. Çeltiklik

Vakıflar arasında iki ayrı çeltiklik mevcuttur. Bunlardan birisi İştîp'te Kuçuçina isimli köy yakınında olup diğeri Kratova kazasında Orizar (Orizari) isimli köyde bulunmaktadır.

2.6. Evler

İştîp'te Aşağı Tekke mahallesinde vâkıf tarafından yaptırılan iki ev ile bu evlere yakın konumda bulunan, Abdülkerim Efendi'nin Şücaeddin Efendi muhalefatından satın almış olduğu iki ev vakfedilmiştir. Vakıf şartlarından anlaşıldığı üzere Şücaeddin Efendi, Abdülkerim Efendi'nin eşi Ayşe'nin babası olup vâkıfın da kayınpederidir. Şücaeddin Efendi'den satın alınan evde hayatta olduğu sürece Sinan Dede ibn Bilal oturacak, evin tamir işleriyle ilgilenecek ve sabah-akşam üçer İhlas suresi okuyarak Hz. Muhammed'in, ashabının ve bütün müminlerin, bilhassa vâkıfın anne ile babasının ruhlarına hediye edecektir. Sinan Dede'den sonra ikamet hakkı Abdülkerim Efendi'nin zevcesi olan Ayşe'ye, onun ardından da vâkıfın azat edilmiş kölelerine, son olarak da İştîp ulemasının en yetkinine geçecektir.

Bahsi geçen diğer iki ev ise Abdülkerim Efendi'nin azatlı kölelerinden uygun olanının ve bunun çocuklarının ikameti için ayrılmıştır. Kölenin soyu tükendiği takdirde ikamet hakkı, evin bulunduğu mahallenin en muhtaç kişisine geçecektir. Burada da vâkıfın koştuğu şart her gün sabah-akşam üçer İhlas suresi okunmasıdır.

2.7. Çeşmeler ve Köprüler

Vakfiyede İştîp'te bulunan çeşmeler ile köprülerin de bahsi geçmektedir. Evliya Çelebi, Bregalnica nehri üzerinde bulunan köprülerin ikisinin de beş gözlü olduğunu, hanın yakınında bulunan köprü'nün sanatkarane yapılmış bir köprü (*cisr-i musanna'* ifadesinden taş olduğu anlaşılıyor) olduğunu, kale altında

İştip'te Abdülkerim Efendi Vakfı

bulunan köprünün ise ahşaptan yapıldığını kaydetmiştir (Evliya Çelebi, 2013: vr. 37b-38a). Ancak bugün mevcut olan taş köprünün sekiz gözlü olduğu göz önüne alınırsa Abdülkerim Efendi'nin inşa ettirdiği ilk köprünün yıkılmış ve daha sonra yeniden yapılmış olması muhtemeldir (Kiel, 2014: 97). Vakfın gelirleri evvela görevlilerin giderleri için harcanacak, artan para ise gerektiği hallerde çeşme ve köprülerin tamiri için kullanılacaktır. Vakfiye nüshalarında çeşmelerin sayısına dair bir ibare bulunmamaktadır ancak Osmanlı Arşivi'nde bulunan bir belgede vâkıfın İştip'te on bir adet tatlı su çeşmesi yaptırdığından bahsedilmektedir (BOA, C.BLD. 9/432).

2.8. Nakit

Abdülkerim Efendi iki milyon akçelik¹⁴ birikimini de kurmuş olduğu vakfa tahsis etmiştir. Abdülkerim Efendi'nin vakfettiği nakit para vakfın mütevellisi tarafından %10 (onu on bir) ribh ile ihtiyacı olanlara kefalet ve rehin karşılığında verilecek ve ribh her üç ayda bir tahsil edilecektir. Vakfiyede bu paranın İştip ve Üsküp bedestenlerinde ve civarında bulunan esnaf tarafından kullanılabilceği belirtilmiş, paranın kullanımına ilişkin bazı kısıtlamalar da getirilmiştir. Buna göre kasap ve hayvan alım satımıyla uğraşanlar (*nahhas*) ile müflis kişilerin yanı sıra Yahudiler ve yabancılar (*haric-i şehri*) bu paradan borç alamayacaktır.

2.9. Kitaplar

Atâyi'nin alim bir zat olarak nitelediği Abdülkerim Efendi'nin hadis ve tefsir ilimlerinde yetkin olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Vâkıf, kişiliğine uygun olarak sahip olduğu kitapları da talebenin faydalanması amacıyla vakfetmiştir. Abdülkerim Efendi vakfiyede kendi yazısıyla kaleme aldığı *Tefsir-i Kadı* isimli eserin Süleymaniye Camisi'nde korumaya alınmasını şart koşmuştur. Vâkıfın diğer bütün kitapları eski sadrazamlardan Cerrah Mehmed Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı camide vakfettiği kitaplarla birlikte talebenin kullanımına sunulacaktır. Vakfiyenin kaleme alınmasından sonra satın alınacak kitaplar da aynı şekilde Cerrah Mehmed Paşa Camisi'ne verilecektir.

3. Vakıf Görevlileri ve Ücretleri

Abdülkerim Efendi'nin vakfiyesinde vakıf yapılarında hizmet verecek müteveli, cabi, imam, müezzin, aşçı, aşçı çırağı gibi görevlilerle ilgili tanımlamalar da yapılmıştır.

Müteveli, vakfın işlerini yürütmek üzere belirlenmiş kişidir. Vakfın her türlü işiyle ilgilenen müteveliye bunun karşılığında bir miktar tevliyet ücreti ödenmektedir. Vakfiyede gayrimenkuller ile nakit para tevliyetinin ayrı kişilere verilmemesi hususiyetle belirtilmiş ve müteveliye akar tevliyeti için günlük 3 akçe, nakit para tevliyeti için ise günlük 20 akçe olmak üzere toplamda 23 akçe tevliyet ücreti verileceği kayıt altına alınmıştır.

Vakfın tevliyeti hayatta olduğu sürece Ömer Dede ibn Mustafa'ya, ondan sonra da Sokollu Mehmed Paşa Tekkesi'nin şeyhine geçecek ve müteveli tarafından Halvetiye tarikatına mensup bir kaimmakam tayin edilecektir. Abdülkerim Efendi henüz hayatta iken müteveli Ömer Dede görevini suistimal ederek vakıf gelirlerini kendisi için sarf etmiştir. Ortaya çıkan bu durum üzerine Abdülkerim Efendi, Ömer Dede'yi mütevellilikten azlederek görevi amcasının oğlu İsa'ya vermiştir. Ancak vâkıfın vefatından sonra Ömer Dede belgedeki deyimle "şirrete sülûk" etmiş ve vakıfnamede tevliyetin kendisine şart edildiğini belir-

14 Saraybosna şehrini mamur hale getiren ve şehrin "banisi" olarak anılan Gazi Hüsrev Bey'in kurduğu vakıf için 1540/42 yılında vakfettiği nakit paranın 900 bin akçe olduğu ve bu miktarın 1565 yılında da aynen korunduğu düşünülürse Abdülkerim Efendi'nin nakit para vakfının hayli yüklü miktarda olduğu anlaşılabilir. Gazi Hüsrev Bey'in vakıflarına dair detaylı bilgiler için bk. Oruç (2009: 645-670).

terek vakıf işlerine karışmaya başlamıştır. İştib kadısına gönderilen hükümlerle tevliyetin İsa'ya ait olduğu, Ömer Dede'nin vakıf işlerine karışmasının engellenmesi vurgulanmıştır (BOA, A.DVNSMHM.d., nr.78, hk.1396).

Vakfın katibine günlük 5 akçe, iki cabiye ise günlük 3'er akçe ücret verilecektir. Abdülkerim Efendi'nin vakfettiği hanın içerisinde bulunan mescitte de imam, müezzin gibi görevliler mevcuttur. Mescidin imamına hizmeti karşılığında günlük 3 akçe vazife verilecek ve her gün ikindi namazından sonra Amme suresi okunarak sevabı vâkıfın, anne-babasının, şehit kardeşi Abdülkadir Efendi'nin ve kız kardeşi Aynî Hatun'un ruhlarına hediye edilecektir. Buna ek olarak vakıf gelirinden alacağı günde 1 akçe karşılığında vâkıf için beş vakit hayır duası edecektir. Mescitte görevli olan müezzine 2 akçesi ezan okuma görevi karşılığında 1 akçesi ise mescidin mum ve hasır giderlerine karşılık olmak üzere günlük 3 akçe verilecektir. Mescit müezzini de vakit namazlarından sonra Abdülkerim Efendi için hayır dua edecektir.

Handa yemek pişiren aşçı günde 2 akçe ücretin yanı sıra handa pişen yemekten bir parça yahni ve bir kepçe yemek alacaktır. Aşçının şakirdine ise yemek kazanlarının temizliği ve aşçıya yardım etmesine karşılık olarak günlük 1 akçe tediye edilecektir. Mescit müezzini de kendisine verilecek yemek karşılığında yemek dağıtımına nezaret edecektir. Aşçı ve şakirdi İştib ahalisinden olup köle çocuğu olmayacaktır.

4. Vakıf Hizmetleri

Abdülkerim Efendi tarafından vakfedilen ve yukarıda bahsi geçen yapılar kiraya verilerek elde edilen gelir vakıf hizmetleri için kullanılacaktır. Vakıf gelirlerinden görevlilerin ücretleri ödendikten sonra baki kalan miktar vâkıf tarafından İştib'te yaptırılan çeşmelerin ve köprülerin onarımları için harcanacaktır. Vazife ve tamir giderleri haricinde baki kalan para ise yemek giderleri için kullanılacaktır. Abdülkerim Efendi'nin vakfiyesinde yemek konusu üzerinde de hususiyetle durulmuş ve bütün ayrıntılar kaydedilmiştir. Vakfiyeye göre handa her gün on beş vukıyye¹⁵ et pişirilecektir. Pazartesi ve perşembe günleri pirinç, kalan günlerde ise buğday, mercimek ve bulgur pişecektir. Pişirilecek yemeğin miktarı müteveli ve ehl-i vukuf tarafından tahmini olarak belirlenecektir. Pişirme için ihtiyaç duyulan odun müteveli tarafından temin edilecektir. İkinci vakti sonrası handa salâ okunarak dört ayrı ocakta yemek pişecek, pişen yemek ve et gelenlere taksim edilecektir. Handaki dört ocağın her birine ikişer pazar ekmeği verilecektir. Handa pişen yemek artarsa İştib'te dul kadınlara ve bunların kız-erkek çocuklarına dağıtılacaktır. Handa pişecek yemek için kullanılacak pirinç, Abdülkerim Efendi tarafından vakfedilen Kratova'daki çeltikliğin mahsulünden temin edilecek, mahsul yeterli gelmezse pazardan satın alınacaktır.

Vakfın kitabet ve cibayeti, vâkıfın utekası arasında bu işleri yapabilecek birileri varsa onlar tarafından yürütülecek, bulunmadığı durumda Halvetiye tarikatı mensuplarına, bunlar arasında da bulunmadığı takdirde ehl-i keyf olmayanlardan herhangi birisine verilecektir. Vakfın nezareti ise Üsküp ve İştib'te Halveti tarikatine mensup bir zat tarafından yürütülecektir.

15 1 vukıyye/okka=1.28 kg

Sonuç

Halvetiye tarikatına mensup olan Abdülkerim Efendi, Süleymaniye ve Ayasofya camilerindeki vaazlarıyla ün kazanmış, öte yandan intisap ettiği şeyhlerden aldığı eğitimle hadis ve tefsir ilimlerinde de kendisini geliştirmiştir. Halvetiye şeyhlerinin uzun bir süre elinde tuttuğu Sokollu Mehmed Paşa Tekkesi'nin şeyhliğini de bir dönem yürüten Abdülkerim Efendi'nin geride bıraktığı en önemli eserler ise memleketi İştip'teki yapılarıdır.

Abdülkerim Efendi'nin vakıf eserleri sayesinde İştip, şehirleşme açısından önemli bir yol katetmiştir. Evliya elebi'nin de vurguladığı gibi onun yaptırdığı han, cami, arşı, havuz, bedesten ve köprüler, İştip şehrinin mamur hale gelmesine katkı sağlamıştır. Bu eserler hem şehirde ticari faaliyetlerin artmasına hem de şehrin İslami bir kimlik kazanmasına katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmada bugüne kadar hiçbir çalışmada kullanılmamış olan Abdülkerim Efendi'nin vakfiyesi ve arşiv belgeleri, diğer kaynaklarla birlikte değerlendirilmiş ve vakıfla ilgili önemli bilgiler ortaya konulmuştur. Öte yandan vakfiye temelinde kaleme alınan bu çalışmayla vakıfla ilgili bazı tartışmalı konular da özölmeye çalışılmıştır. Burada bahsedilmesi gereken en önemli husus, Abdülkerim Efendi vakfının mali altyapısı ile ilgilidir. Vakfiye nüshalarında bulunan bilgiler, Hartmuth'un iddiasının aksine vakfın bizzat Abdülkerim Efendi'nin birikimleriyle vücuda getirildiğini göstermektedir. Vakfiyede müteveli (günlük 23 akçe), katip (günlük 5 akçe), imam (günlük 4 akçe), müezzin (günlük 3 akçe), cabi (günlük 3 akçe), aşçı (günlük 2 akçe) gibi vakıf görevlileri için tespit edilen ücretler, o dönemde diğer vakıflarda ödenen ücretlere yakındır. Bu durum vakıf hizmetlerinin aksamaması ve hizmetlerin devamlılığının sağlanması için önemi haizdir.

Ne yazık ki Abdülkerim Efendi'nin yaptırmış olduğu eserlerin büyük kısmı günümüze ulaşmamıştır. Vakfiyede bahsi geçen eserlerin büyük kısmı çeşitli nedenlerle ortadan kalkmış, bu yapılardan günümüze yalnızca İştip'teki bedesten kalmıştır. Ancak bedesten de aslı vasfını yitirmiş durumda olup günümüzde resim galerisi olarak hizmet vermektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, A.DVNSMHHM.d., nr. 61, 78, 79.

BOA, C.BLD. 9/432.

BOA, YB.021, 79/178.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA, d.629, s. 612-615.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Âşık Mehmed (2007). *Menâzirü'l-Avâlim*. (C. 3). Haz. Mahmut Ak. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bostan, İdris (2001). "Kahve". *İslam Ansiklopedisi*, (C. 24). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 202-205.

Bursalı Mehmed Tahir (2009). *Osmanlı Müellifleri*. (C. I). Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Büyükaşçı, Mustafa Sabri. "Şeyhülharem". *İslam Ansiklopedisi*. (C. 39). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 90-91.

Cvetkova, Bistra (1997). "İshtib". *Encyclopaedia of Islam 3th Edt*, (Vol. 4). Leiden Brill. 121-122.

Emecen, Feridun (2000). "İshak Bey". *İslam Ansiklopedisi*. (C. 22). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 524-525.

Evliya Çelebi (2013). *Seyâhatnâme (İndeksli Tıpkıbasım)*. (C. 1, 6). Haz. Seyit Ali Kahraman. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Eyice, Semavi (1998). "Hüsâmeddin Paşa Camii". *İslam Ansiklopedisi*. (C. 18). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 514-515.

Hartmuth, Maximilian (2011). "Le Patronage Architectural de Koca Sinân Pacha dans les Balkans: un Ensemble de Bâtiments Inconnus de la fin du XVIe Siècle à Ştip (Macédoine)". *Turcica*. (43), 345-362.

Hasanov, Sefer (2010). "Kurd Efendi". *İslam Ansiklopedisi*. (C. EK-2). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 93-94.

Hoca Sadettin Efendi (1999). *Tacü't-tevarih*. (C. 1). Haz. İsmet Parmaksızoğlu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnbaşı, Mehmet (1995). "İshak Beğ'in Üsküb'deki Vakıfları". *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. (S. 1), 65-74.

Katip Çelebi (2016). *Fezleke [Osmanlı Tarihi (1000-1065/1591-1655)]*. Haz. Zeynep Aycibin. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Kiel, Machiel (2001). "İştîp". *İslam Ansiklopedisi*. (C. 23). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 440-442.

İŖtip'te Abdülkerim Efendi Vakfı

Kiel, Machiel (1990). "Some Little-Known Monuments of Ottoman Turkish Architecture in the Macedonian Province". *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*. Aldershot. 153-178.

Kiel, Machiel (2014). "The Town of Ŗtip (İŖtip) in the Republic of Macedonia and the Mosque of Husameddin Pasha". *IRCICA Journal*. (Vol. 2 / No. 3), 89-105.

KöŖe, Fatih (2010). *İstanbul Halveti Tekkeleri*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Naima Mustafa Efendi (2014). *Tarih-i Naima*. (C. 1). Haz. Mehmet İpŖirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Nev'izâde Atâyî (2017). *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî TekmiletiŖ-Ŗakâ'ik*. (C. 2). Haz. Suat Donuk. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Omerov, Mumin (2020). *Tanzimat'tan Osmanlı Hâkimiyeti'nin Sonuna Kadar Makedonya'da Vakıflar*. Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Oruç, Hatice (2009). "Gazi Hüsrev Bey'in Saraybosna'daki Vakıfları". *Bellekten*. (C. 73/ S. 268), 645-670.

Peçevi İbrahim Efendi (1283). *Tarih-i Peçevi*. (C. 2). İstanbul: Matbaa-i Amire.

RuŖid, Bilal (2018). "İŖtip'te Dini Hayat (Osmanlı Dönemi)". *Temel İslam Bilimleri AraŖtırmaları*. İstanbul. 555-568.

RuŖid, Bilal (2016). *Salnamelere Göre XIX. Asırda İŖtip'te Sosyo-Ekonomik ve İdari Durum*, Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Yılmaz, Necdet (2007). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (Sufiler, Devlet ve Ulema)*. İstanbul: OSAV Yayınları.

Yurdağür, Metin (1993). "Cefr". *İslam Ansiklopedisi*. (C. 7). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 215-218.

Ek 1: Abdülkerim Efendi Vakfiyesinin Transkripsiyonu¹⁶

Matla'ı makâl-i zî-bâl evvel-i vâkıf-ı esrâr ve dâna-yı ahvâl olan Rabb-i müte'âl ve Melik-i kesîrû'n-nevâl celle zâtehu 'anı'l-ikfâ ve'l-emsâl ve garratı sürâdıkât-ı sıfâtihi 'an en yenaluhu eyddi'z-zünûn ve'l-hayâl hazretine hamd ü sena, cevâhiriyle ârâste ve evc-i suhan-ı bahâ ile süreyyâ-nizâm¹⁷ kevâkib-i mevâkib-i salavat ü selam Resûl-i enâm-ı huçeste-makâm sallı Allahu 'aleyhi ve sellem¹⁸ ve 'alâ âlihi'l-'izâm ve as-hâbihi'l-fihâm ile pîrâste kılındıktan sonra ma'lûm ola ki ashâb-ı 'ukûle hafî ve erbâb-ı ma'kûle mahfî değıldir ki bu dâr-ı dünyânın fenâsından fenâ sûreti 'ayân ve şarâbından şekli-i serâb zâhir ve nümâyân olub ni'meti¹⁹ sûret-i ni'metde ve mihneti ma'raz-ı mihnetde ve gınâsı libâs-ı gınâda ve câhî şekli-i câhda fereci²⁰ ve terahî²¹ mütebâdil²² rahmet ve zahmeti müteşâbih ve müteşâkil olub her ferde ânda karâr emr-i muhâl belki mümteni'ü'l-ihimâldir. Pes dâna-yı habîre ve bernâ ü pîre lâzımdır ki bu güzergâh-ı 'âlem-i bekâda karâr vâdîsin ihtiyâr etmeyüb çâr ve nâ-çâr bi'l-ikrah²³ ve'l-ıztırâr rihlet edeceğı bilüb rûz ü şeb²⁴ tahsîl-i 'ilm ü edeb²⁵ üzere olub ol bâkî Hallâk ahlâkıyla tahalluka himmet edüb me'mûr olduğı vezâyif-i 'ibâdâtı edâ etdikden mâ'adâ²⁶ nefis ve mâlın râh-ı Hüdâ'da fedâ edüb gûş ve hûşun²⁷ i'dâd-ı zâd-ı âhîret semtine sarf edüb bu tantana-i 'âlem-i rihleti der-gûş etmeyüb ehemmi-i murâdâtı husûl-i sa'âdât²⁸-ı bâkiye ve vusûl-i siyâdât-ı nâmiye ola. Binâen 'alâ zalik ve ittekâen 'anı'l-mehâlik bu sahîfe-i seniyye ve saffîha-i behiyye sâhibi²⁹ olub afkar-ı seyyidü's-sâdât³⁰ ve bende-i erbâbü's-sa'âdât Es-seyyid Abdülkerim bin³¹ Hüsameddin Efendi el-merhûm en-nâsîh fî câmi-i Sultan Süleyman Hân 'aleyhi'r-rahmeti³² ve'r-rıdvân nefe'allâhu ta'âlâ bihi'l-mü'minîn ve medde fî 'umrihi vilâyet-i Rumili'nde iştib nâm kasabada hasbeten lillahi ta'âlâ ve taleben li-marzâtihi³³ ve hereben min 'azâbihi ve 'ukûbâtihi ebnâ-i sebîl için binâ edüb beyne'l-ahâlî vâkıfa intimâ ile ma'rûf olan hânı³⁴ ve hân kaptanı üstünde olan mülk kahvehâneyi ve hân-ı mezbûrun etrâfında olan mülk dükkânların ve odaların ki beyne'l-ahâlî vâkıfa intisâb ile meşhûr ve ma'rûfdur ve hân-ı merkûm³⁵ önünde olan mülk beş sabunhâneyi ve yine kasaba-i mezbûrede binâ buyurub ahâlî-i vilâyet miyânında vâkıfa intimâ ile ma'rûf olmağıla tahdîd ve ta'rîfden müstağnî olan mülk bezzâzistânın³⁶ ve bezzâzistân etrâfında olan mülk dükkânların ve yine sûk-ı iştib'de vâkı' olub ehl-i sûk yanlarında vâkıfa intisâb ile meşhûr olmağıla tahdîdinden³⁷ müstağnî olan müteferrik³⁸

16 Vakfiye nüshalarındaki farklılıklar gösterilirken Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan nüsha VGM, Leipzig Üniversitesi'nde bulunan nüsha ise L olarak anılmıştır.

17 L: evc-i suhan-ı süreyyâ-nizâm.

18 L: sallı Allahu Ta'âlâ 'aleyhi ve sellem.

19 VGM: ni'met.

20 L: fereci ferruh.

21 Hüzün.

22 VGM: Mütebadi.

23 L: bi'l-kerh

24 VGM: rûz şeb.

25 VGM: tahsîl ve 'ilme ve edeb.

26 VGM: etdikden sonra ma'adâ.

27 VGM: gûş ü hûş.

28 VGM: sa'âdet.

29 VGM: sahîfe-i behiyye sâhib.

30 VGM: afkarü's-sâdât.

31 L: ibn.

32 VGM: 'aleyhi'r-rahmeti.

33 VGM: لي-مرداته li-mirdâtihi.

34 VGM: ma'rûf olan ve hânı.

35 VGM: hâne-i merkûm.

36 VGM: bezzâzistânda.

37 VGM: tahdîdinden.

38 VGM: müteferrik olan.

İştib'te Abdülkerim Efendi Vakfı

mülk dükkânların ve yine nefsi Üsküb'de merhûm İshak Bey evkâfından olub her gün on akçe icârelü olan³⁹ yer üzere kendiler⁴⁰ binâ buyurub ahâlî-i kasaba ortasında ma'rûf olan mülk bezzâzistânı ve yine İştib a'mâlinden Sofiler⁴¹ nâm karye kurbunda olub Söğüdü⁴² nâm nehr üzerinde dâ'ir⁴³ vâkıfa nisbet ile meşhûr bir hânedede iki göz mülk değirmeni hânesiyle⁴⁴ ve yine ol değirmenlerden yukarı⁴⁵ nehr-i mezbûr üstünde⁴⁶ iki gözü müstemil olub beyne'l-ahâlî vâkıfa intimâ ile ma'rûf olan değirmeni ve yine Kratova nâm kasabada İzletova⁴⁷ nâm nehr üstünde olub Ayas Bey oğlu Mustafa'dan iştirâ olunan bir hânedede iki göz değirmeni ve yine Radovişte nâm kasabada olub vâkıfa intimâ ile ma'rûf ve meşhûr olan hammâmı ve yine kazâ-i İştib'de Kuçiçina⁴⁸ nâm karye kurbunda olub vâkıfa intisâb⁴⁹ ile ma'rûf samakoy ve yine Kratova kazâsında Orizar⁵⁰ nâm karyede iki tohumluk çeltikliği⁵¹ emri sultânî ile ve yine İştib dâhilinde⁵² Aşağa⁵³ Tekye'de vâkıf-ı celifü's-şân müceddeden binâ edüb⁵⁴ beyne'l-ahâlî ma'rûf⁵⁵ ve meşhûr olmağla tahdîd ve ta'rîfden müstağni olan fevkânî ve tahtânî evleri ve yine ol evden yukarı⁵⁶ iki taraftan Habil Dede mülkü ve⁵⁷ Meryem binti Şüca mülkü ile ve Bâlî bin Ali mülkü ile mahdûd olub Şeyh Şücaeddin Efendi⁵⁸ muhallefâtından iştirâ olunmuş iki evi cümleten vakf-ı sahîh-i şer'î ile vakf edüb şart buyurdular ki zikr olunan sâlifü'l-beyân evde Sinan Dede ibn Bilal mâdâmki huyûtdadır sâkin olub ta'mîr ve termîm edüb sabâh ve ahşam üçer sûre-i İhlâs-ı şerîf tilâvet edüb hazret-i sultân-ı enbiyâ Muhammedü'l-Mustafa 'aleyhi's-selâm⁵⁹ ve 'alâ âlihi⁶⁰ ve ashâbihi es-salavât ve's-selâm rûh-ı pür-fütûhlarına⁶¹ ve cümle mü'minîn ve mü'minât ervâhına ve vâkıfın vâlidinin ervâhına sevâbın ihdâ ve itâ ede ve ândan sonra vâkıfın zevcesi Aişe binti Şeyh Şüca⁶² Efendi'ye ba'dehümâ⁶³ vâkıfın aslah-ı 'utekâsına ba'dehüm İştib sulehâsının ve tarikat-ı Halvetiye sūfîsinin aslah erşed bir şeyh efendi⁶⁴ sâkin olub üslûb-ı merkûm üzere her gün üçer sûre-i İhlâs-ı şerîf⁶⁵ tilâvet⁶⁶ edeler. Ba'dehu zikr olunan iki evde⁶⁷ vâkıfın aslah-ı 'utekâsı ve evlâd-ı 'utekâsı ve evlâd-ı evlâdları ile'l-inkırâz sâkin olalar. Ba'dehüm ol mahalde vâkıfın tarîkenden ve tarikat-ı Halvetiye'den ve sulehâdan bir zât sâkin olub ânlar dahi sabâh ve ahşam her gün üçer sûre-i

39 VGM: on akçe olub icâre olan.

40 VGM: kendüler.

41 Sofilari.

42 Bregalnica. L: Söğütlü.

43 VGM: dâ'ire.

44 VGM: hânesi ile.

45 VGM: yukarı.

46 VGM: üzere.

47 Günümüzde Zletovska Reka.

48 L: Koçulak. Günümüzde Kuçiçino.

49 VGM: nisbet.

50 VGM: Oroz. Günümüzde Orizari.

51 VGM: çeltiği.

52 VGM: İştib'de.

53 VGM: Aşağı.

54 VGM: eyleyüb.

55 VGM: ve ma'rûf.

56 VGM: yukarı.

57 L: mülkü ile ve

58 L: Şücaeddin Efendi.

59 L: 'aleyh ve.

60 VGM: ve âlihi.

61 VGM: rûh-ı fütûhlarına.

62 L: Aişe binti Şüca.

63 L: ba'dehâ.

64 L: ba'dehüm İştib sulehâsından 'ulemâsından aslahı.

65 VGM: üçer İhlâs-ı şerîf.

66 VGM: müdâvemet.

67 VGM: oda.

İhlâs-ı şerîf ve zikrullah eyleyüb sevâbin cemî'-i enbiyâ 'aleyhimü's-salavât ve's-selâm ve tarîkat-i Halve-tiye'den ve silsile-i tarîkden ve sâ'ir turuk-ı 'aliyyeden güzârân eyleyen cemî' evliyâullah ve meşâyih-i 'izâm-ı zevî'l-ihtirâmın ve cemî' ecdâd akrabâ ta'allukâtımdan cümlesinin ervâh-ı tayyibelerine ihdâ edeler.⁶⁸ Ve sâlifü'z-zikr Sofiler karyesine karîb olan değirmenin bir gözünün mahsûlü vâkıfın zevcesi⁶⁹ Aişe Hatun'a⁷⁰ meşrûta olub evkât-ı hamsede vâkıfın ruhû için du'â edüb sûre-i Fâtiha-i şerîfeyi⁷¹ tilâvet ede. Ba'dehümâ⁷² âtiyyü'l-beyân ta'âma sarf oluna.⁷³ Ve nehr-i mezbûr üstünde olan iki göz değirmenin mahsûlünden merâmet-i taş için⁷⁴ sarf olunandan bâkî kalan⁷⁵ mahsûlü aslah-ı 'utekâ-i vâkıf⁷⁶ mutasarrıf olalar müte'azzir olurlar ise bir olurlar ise⁷⁷ zikr olunan üzere bir göz değirmenden olan mahsûlü mutasarrıf ola mezbûrlar dahi vâkıfın⁷⁸ rûhu için her namaz ardınca birer sûre-i Fâtiha-i şerîfeyi⁷⁹ tilâvet edeler. Ândan sonra evlâd-ı 'utekâ mutasarrıf olub cümlesinde⁸⁰ zükûr ve inâs⁸¹ berâber olalar mâdâmki fîsk etmeyeler. Fâsik olurlar ise ya münkarız olurlar ise mahsûlü âtiyyü'z-zikr olunan ta'âma sarf oluna. Ve yine nehr-i mezbûrda bir göz değirmen ve İzletova'daki iki göz değirmen⁸² âtiyyü'l-beyân⁸³ ta'âma sarf oluna. Cümleten değirmen altı gözdür. Ve yine yirmi kerre yüz bin akçeyi mâlından⁸⁴ ifrâz edüb cümlesin vakf⁸⁵ ve tesbîl edüb şart eylediler ki mütevellî nukûd-ı mezbûreyi⁸⁶ onun⁸⁷ on bir hesâbı⁸⁸ üzere keffî-i melî⁸⁹ ve rehn-i kavî⁹⁰ ile istirbâh edüb her üç ayda rıbhın kabz ede⁹¹. Kuzâta ve kassâblara ve nah-hâs ve mûmâtale⁹² ve müflis zann olunan kimesnelere ve Yahudilere ve hâric-i şehre⁹³ verilmeyüb Üsküb bezzâzistânında ve etrâfında olan ahâlî-i sûka ve iştib'de bezzâzistân ahâlîsine verilüb ânlar ile mu'âmele-i şer'îyye olunub gayri kimesnelere verilmeye⁹⁴. Ve sâlifü'z-zikr 'akârlar isticâr⁹⁵-ı şer'îyye⁹⁶ ile isticâr

68 L: Ba'dehüm ol mahalle fukarâsının ahveci sâkin olub ânlar dahi sabâh ve mesâda her gün üçer sûre-i İhlâs-ı şerîf okuyub sevâbin cemî'î enbiyâ 'aleyhimü's-salavat ve's-selâm ve evliyâ-i kudûse Allahu ta'âlâ esrârihüm ve mü'minîn ve mi'minât ve vâkıfın ve vâlidinin ervâh-ı tayyibelerine ihdâ edeler.

69 L: zevci.

70 L: Aişe-i mezbûreye.

71 VGM: için Fâtiha-i şerîfe.

72 L: ba'dehâ.

73 Vakfiyenin bu kısmında her iki nüshada da bir eksiklik olduğu anlaşılıyor. Zira bir önceki cümlede dua okunmasıyla ilgili şartlar varken bu cümlede yemek dağıtılmasıyla ilgili bağlantısız bir ifade vardır.

74 L: meremmet ve taş.

75 VGM: olunandan kalan.

76 VGM: aslah-ı 'utekâ-i 'utekâ-i vâkıfa.

77 VGM: müte'addid olur ise.

78 VGM: vâkıf.

79 VGM: bir Fâtiha-i şerîf.

80 VGM: cümlesinden.

81 L: inâsı.

82 VGM: değirmenine.

83 VGM: âtiyyü'l-beyâna.

84 VGM: mâlımdan.

85 VGM: vakfa.

86 VGM: nukûd-ı mezbûre ki.

87 VGM: onu.

88 L: hesâb.

89 VGM: keffî-i be-mâl.

90 VGM: rehn ve kavî.

91 VGM: her üç ayda bir بريكهن kabz edüb.

92 VGM: مامله

93 VGM: hâricî şehirlere.

94 VGM: verilmeyüb.

95 VGM: isti'bâr.

96 VGM: şer'île.

İştîp'te Abdülkerim Efendi Vakfı

olunub Melik-i müte'âl⁹⁷ celle 'ani'l-eşbâh ve'l-emsâl⁹⁸ ihsânıyla rıbh ve gılâlden⁹⁹ ne hâsıl olursa¹⁰⁰ vakfın yeri mukâta'asiçün¹⁰¹ ta'yîn¹⁰² olunan ücret verilüb ta'mîr ve termîme¹⁰³ sarf olunub rakabe-i evkâf cümleden mukaddem ola. ve el-'iyâzü billahi ta'âlâ¹⁰⁴ rakabe lâzım olursa¹⁰⁵ mütevellî ve câbî vazîfeleri rakabe olunmaya. Bâkî olan mahsûlden mütevellîye yevmî üç akçe 'akâr tevliyeti için ve yirmi akçe dahi nukûd tevliyeti için tevliyetler birbirinden ayrılmayub cümle yirmi üç akçe¹⁰⁶ ile ola. Ve kâtibe dahi yevmî beş akçe ola ve iki câbîye¹⁰⁷ yevmî üçer akçe vazîfe verilüb berâber hıdmet edeler. Ve sâlifü'z-zikr hân dâhilinde olan mescidin imâmına cihet-i imâmet yevmî üç akçe verilüb ba'de salavatü'l-'asr mescid-i mezbûrda sûre-i 'Amme tilâvet edüb sevâbın vâkıfın rûhuna ve ebeveyni ve birâder-i şehîdi Abdülkadir Efendi'ye¹⁰⁸ ve hemşîresi Ayni Hatun rûhlarına¹⁰⁹ ihdâ edüb mahsûl-i vakfdan yevmî bir akçeye mutasarıf olub evkât-ı hamsede vâkıfa hayr du'â ede. Ve mescid-i mezbûrun mü'ezzinine dahi yevmî üç akçe vazîfe verile iki akçesi¹¹⁰ cihet-i te'zîn olub ve bir akçesi¹¹¹ mescid-i mezbûrun¹¹² şem' ve hasîrine¹¹³ sarf edüb a'kâb-ı salavâtta vâkıfa hayr du'â ede. Ve bunlardan¹¹⁴ bâkî kalan mahsûlden¹¹⁵ İştîb'de vâkıf-ı celîlü's-şân kemerini¹¹⁶ binâ buyurduğu çeşmelerin ve müceddeden¹¹⁷ ihdâs olunan çeşmelerin ve orta¹¹⁸ geçede¹¹⁹ olan köprünün ve Ofçapolis'de¹²⁰ Hamza Beylü ırmağındağı¹²¹ köprünün ve Sofu Hamza obasında olan çeşmenin meremmetlerine¹²² sarf olunub meremmet¹²³ lâzım oldukça müstevfî meremmet¹²⁴ oluna. Bâkî kalan cümle galle¹²⁵ ta'âmiyeye sarf olunub her gün on beş vukıyye et alınub pişe isneyn ve hamîs¹²⁶ gününde piriç bişüb gayri günlerde buğday ve mercimek ve bulgur tabh oluna. Mütevellî¹²⁷ ve ehl-i vukûf tahmînleri ile kifâyet mikdârı tabh oluna¹²⁸. Ve kifâyet mikdârı odun¹²⁹ mütevellî veyâhûd kâ'im-makâm ma'rifeti¹³⁰ ile alına. Ve ba'd-ı salavât-ı 'asr hân-ı sâlifü'l-beyânda salâ

97 VGM: Melikü'l-müte'âl.

98 VGM: 'izzü'l-eşbâh ve'l-imtisâl.

99 VGM: rıbh ve helâlden.

100 VGM: olur ise.

101 VGM: vâkıfın yeri ve mukâta'asiçün.

102 VGM: mu'ayyen.

103 VGM: termîmine.

104 VGM: el-'iyâzü billahi ta'âlâ.

105 VGM: olur ise.

106 L: yevmî üç akçe 'akâr tevliyeti için beş akçe dahi nukûd tevliyeti için tevliyetler birbirinden ayrılmayub cümle sekiz akçe

107 VGM: ola iki câbîye.

108 L: Abdülkâdir ve.

109 VGM: vâkıfın rûhuna ve birâder-i şehîd Abdülkadir Efendi'ye ve hemşîresi Ayni rûhlarına.

110 VGM: üç akçe verile ve iki akçesi.

111 L: olub bir akçesi.

112 L: mescidin.

113 VGM: şem' haslarına.

114 VGM: ede bunlardan.

115 VGM: mahsûlünden.

116 VGM: kemterini.

117 VGM: çeşmelerin müceddeden.

118 VGM: çeşmelerin orta.

119 L: geçidde.

120 VGM: Ofçabolu'da. Günümüzde Ovçe Pole.

121 VGM: ırmağından.

122 VGM: merâmetlerine.

123 VGM: merâmet.

124 VGM: merâmet.

125 VGM: galle cümle.

126 VGM: hamsîn.

127 VGM: ve mütevellî.

128 L: edeler.

129 VGM: olan.

130 L: mütevellî ma'rifeti.

olunub hânın her ocağında olanlar kendi kablalarıyla varub her ocağ içün vaz' olunan¹³¹ kefçe¹³² ile bir kefçe¹³³ aş verile ki dört âdeme kifâyet ede. Ve et 'ale's-seviye kısmet oluna. Ve her ocağında¹³⁴ ikişer bazar etmeği¹³⁵ verile. Müsâfir olmayub veyâ ziyâde aş kalursa İştib'de dulca hâtunlarına ve yetim ve yetimlerine¹³⁶ verile. Ta'âmda ve gayride hıyânet etmeyeler ederlerse¹³⁷ huzûr-ı Rabbü'l-'izzetde kıyâmet gününde cezâsın göreler. Ve Kratova kazâsında Orizar¹³⁸ nâm karyede olan çeltik hâsılı pirinç ta'âma sarf oluna. Kifâyet etmez ise vakti ile bâzârdan mütevellî veyâhûd kâ'im-makâm eliyle alına¹³⁹ ve tabbâha yevmî iki akçe ve müsâfirine tevzî' olunan ta'âmdan bir pâre yahni ve bir kefçe¹⁴⁰ aş verile. Ve bir aş şâkirdine yevmî¹⁴¹ bir akçe verilüb aş kazganını¹⁴² yuyub tabbâha mu'âvenet eyleye¹⁴³. Ve üstâdıyla matbahi ma'an açub¹⁴⁴ kapaya. Ve mü'ezzine bir aş verile taksîm-i ta'âmda hâzır olub nezâret ede. Ve zevâyid hâsıl olursa¹⁴⁵ bir âhere verilmeyüb asl-ı mâla zamm oluna. Ve ba'dehu¹⁴⁶ 'akâr düşüb semeni ile hâsıl olan ribh mikdârı ücreti hâsıl olursa¹⁴⁷ nukûd-ı mezbure ile ol makûle 'akârlar alınub tebdîl oluna. Nukûd yirmi beş yüke yetişdikde cum'a¹⁴⁸ geceleri pilav pişürülüb üslûb-ı sâbık¹⁴⁹ üzere tevzî' ve taksîm oluna. Ve et bulunmadıkda kifâyet mikdârı bi-gayr-i isrâf yağ alınub mütevellî ma'rifeti ile sarf oluna. Tabbâh ve şâkirdi¹⁵⁰ 'utekâ ve 'utekâ evlâdından¹⁵¹ ehl-i keyf olmayub sâlih olanlar ola¹⁵². Ve illâ İştib ahâlîsinden şürût-ı mezkûre¹⁵³ üzere ola. Ve tevliyet mâdâmki hayydir Ömer Dede ibn Mustafa ve ba'dehu¹⁵⁴ vâkıfın şeyh olduğu Kostantiniye'de Kadırga Limanı kurbunda Sokollu Mehmed Paşa Tekyesi'nde her kim şeyh olur ise tevliyet-i mezbura mutasarrıf olub taraflarından be-her sene kâ'im-makâm-ı mütevellî nasb oluna nasb eylediği kâ'im-makâmı tarîkinden ve tarîk-i Halvetiye'den sulehâdan ta'bîr-i tesliye kâdir bir zât nasb oluna sene-be-sene kazâda hâkim huzûrunda ehl-i mürtezika içinde muhâsebesin görüb şeyh-i mezbûra muhâsebe defterin irsâl eyleye ve vâkıfın¹⁵⁵ 'utekâ ve evlâd-ı 'utekâsından¹⁵⁶ kitâbet ve cibâyet hizmetlerin eder bulunursa¹⁵⁷ kitâbet ve cibâyet ânlara tevcîh oluna. Ânlardan sonra vâkıfın tarîkinden mütevellî olanların yediyle tarîk-i sûfiyyeden bir zât nasb oluna ve sâ'irlerden olunmaya ve¹⁵⁸ ehl-i keyf

131 L: olan.

132 VGM: kebcesi.

133 VGM: kebcе.

134 L: ocağa.

135 VGM: ekmeği.

136 VGM: hâtunlarına ve yetimlerine.

137 VGM: ederler ise.

138 VGM: Ozar.

139 L: bâzârdan alına.

140 VGM: yahni ve kebcе.

141 L: ve yevmî.

142 VGM: kazanını.

143 VGM: edeler.

144 VGM: üstâdıyla ma'an açub.

145 VGM: olur ise.

146 L: ba'zı.

147 VGM: olur ise.

148 L: her cum'a.

149 L: pişürülüb ve üslûb-ı sâbık.

150 VGM: tabbâh şâkirdi.

151 VGM: evlâd-ı 'utekâdan.

152 VGM: olanlardan.

153 L: şart-ı mezkûr.

154 L: Mustafa ba'dehu.

155 L: vâkıfın 'utekâsının meccid ve müstakîm olub aslah olana ola. Ba'dehüm vâkıfın tarîkati erbabından aslah ve ekbes olanlara ola.

156 L: vâkıfın evlâd-ı 'utekâsından.

157 VGM: bulunur ise.

158 L: vâkıfın ahâlî-i tarîkatinden olanlara ânlardan dahi bulunmaz ise sâ'irden ehl-i keyf.

İştib'te Abdülkerim Efendi Vakfı

olmayanlara ola¹⁵⁹ istikâmet ve diyânet şartıyla ve Üsküb'de ve İştib'de ve âher diyârda¹⁶⁰ vâkıfın tarîkati erbâbından olanlar hasbî nâzırlar¹⁶¹ olub şürût-ı vâkıfı¹⁶² kemâkân icrâ edüb mukâbelesinde ümîddir ki seyyidü'r-resl habîbullah 'aleyhi's'-salavat ve's-selâm şefâ'atine¹⁶³ mazhar olalar¹⁶⁴ ve vakfın tebdîl ve tağyîri merreten ba'de uhrâ¹⁶⁵ ve kerreten eser-i uhrâ vâkıf-ı mûmâ ileyh efâzallâhu sicâle't-tâfiri 'aleyh hazretlerinin elinde olub taklîl ve teksîr ve tebdîl ve tağyîrde¹⁶⁶ re'y-i şerîfleri nice ise eyle edüb işbu kitâb-ı vakfın kenârında¹⁶⁷ hatlarıyla ve hatemleriyle işâret edeler. Ve zeyl-i kitâb-ı vakfda esâmîsi¹⁶⁸ mastûr olan kütübü¹⁶⁹ dahi mülklerinden¹⁷⁰ ihrâc edüb teslîm ile'l-mütevellî edüb şart eylediler ki vâkıfın¹⁷¹ kendi hattıyla olan tefsîr-i Kadî'nin mikleb¹⁷² tarafında olan cildi bir rahleye mihlanub Kostantiniye'de merhûm ve mağfûrûn leh cennetmekân-ı huld-âşiyân Sultân Gâzî Ebu'l-fütûh ve'l-megâzî Sultan Süleyman Han¹⁷³ 'aleyhi'-rahme ve'r-rızvân hazretlerinin câmi'-i şerîfnde zâyî' olmayacak yerde hıfz olunub tâlibîn müntefî' olalar. Kütübün mâ'adâsı mahmiyye-i mezbûrede sâbıkan sadr-ı a'zam olan Cerrâh Mehmed Paşa vefekahullâhu ta'âlâ li-mâ yurîd ve yeşâ¹⁷⁴ hazretlerinin câmi'-i şerîfnde vakf buyurdıkları kütüb ile hıfz olunub¹⁷⁵ ânlar isti'mâl olunduğu gibi tâlibîn isti'mâl edeler. Ve zeyl-i kitâbda esâmî hatt-ı şerîfleri ile mukayyed ola. Ve ba'dehu kitâb-ı vakfa¹⁷⁶ iştirâ edecekleri kitâblar dahi aldıklarından sonra¹⁷⁷ vasiyyet buyurdular ki kütüb-i mevkûfeye ilhâk oluna. Ve her sene¹⁷⁸ evkâf-ı sâlifü'l-beyânın¹⁷⁹ muhâsebesi mürtezika veyâ vekîlleri huzûrlarında¹⁸⁰ görölüb muhâsebe-i sahîha ile muhâsebe olunub¹⁸¹ ihmâl olunmaya deyu¹⁸² şart edüb¹⁸³ ve mütevellî nasb buyurdıkları fahrû's-sulehâ Ömer Dede ibn Mustafa mahzarında sâbıkan mukarrer ve muharrer olan üzere 'alâ vechi't-tafsîl usûl-i evkâfa ve şürûtuna ve cümleten evkâfı mütevellîye teslîm edüb ve mütevellî dahi üç ay mütevellîler evkâfı tasarruf etdikleri gibi tasarruf etdüğüne vâkıf-ı mûmâ ileyh ıkrâr ve i'tirâf edüb şifâhen mütevellî Ömer Dede¹⁸⁴ dahi cümlesinde vâkıfı tasdik edüb fâriğen tesellüm¹⁸⁵ ve kabz edüb üç ay vakfı tasarruf edüb¹⁸⁶ ol müddet cihet-i tevliyeti istîfâ etdüğüne i'tirâf edüb vakf tamâm ve mâl tesbîl-i encâm bulduktan sonra vâkıf-ı mûmâ ileyh cânib-i vifâkdan semt-i şikâka teveccüh edüb evkâf-ı mezbûreden rücû' edüb vakfiye-i nukûd e'imme-i selâse yanlarında bâtlı olub zımında olan şürût dahi bâtlı olmağla mütevellîden tevliyet-i nukûd-

159 VGM: ehl-i keyf dahi.

160 VGM: Üsküb'de ve İştib'de.

161 VGM: nâzır.

162 VGM: vâkıfa.

163 VGM: ümîddir ki şefâ'at-i seyyidü'r-reslin habîbullah 'aleyhi's'-salavat ve's-selâma.

164 VGM: ola.

165 VGM: merreten uhrâ.

166 VGM: tağyîr ve tebdîlde.

167 VGM: kenârına.

168 VGM: esâmisi.

169 VGM: kütüb.

170 VGM: mekânlarından

171 VGM: ile'l-mütevellî ederlerkim vâkıfın.

172 VGM: matlabı.

173 VGM: Sultan Süleyman.

174 VGM: vefkihi Allahu mâ-berîd mâ-yeşâ.

175 L: oluna.

176 VGM: kitâbü'l-vakf.

177 VGM: dahi olduktan sonra.

178 VGM: oluna be-her sene.

179 VGM: evkâf-ı sâlifü'l-beyân.

180 VGM: huzûrunda.

181 VGM: oluna.

182 VGM: dahi.

183 VGM: eyledi.

184 VGM: şifâhen Ömer Dede mütevellî.

185 VGM: teslîm.

186 VGM: olunub.

mezbûre mukâbelesinde ta'yîn etdüğü yevmî beş akçenin yevmî ikisi ecr-i mislden ziyâde olmağla üç ayda yevmî ikişer akçe ziyâdeyi mütevellî-i mesfûrdan¹⁸⁷ da'vâ ve taleb¹⁸⁸ edüb 'akârâtda imâm-ı hümâm-ı sultân-ı serîrû'l-ictihâd hüccetü'l-hakk 'ale'l-'ibâd imâm-ı a'zam Ebu Hanîfe-i Kûfî cûzâ bi'l-hayri ve kûfâ kavliyle vakf-ı sahîh etdiğiniz zâhib olan e'imme-i Hanefiyye kavliyle 'amel edüb¹⁸⁹ ve vakf yer üzerinde olan¹⁹⁰ evkâf cihet-i uhrâya vakf¹⁹¹ olmak ile e'imme-i Hanefiyye'den ba'zı tecvîz etmeyüb ânların kavliyle ve vakf-ı kütübde tecvîz etmeyen kavliyle 'amel edüb sâlifü'l-beyân 'akârâtı ve menkûlâtı ve kütübü mülküne istirdâd edüb zikr olanlardan mütevellî yedini def' edüb bana teslîm eylesün deyu da'vâ edüb mütevellî-i mesfûr dahi cevâb-ı savâb ve hitâb-ı müstetâba şürû' edüb bast-ı kelâm ve takrîr-i merâm edüb zikr olunan üç ayda aldığım beşer akçenin yevmî ikişer akçesi eğerçi ecr-i mislden zâyiddir lakin vakf-ı nukûd İmâm Züfer'den ensârî rivâyeti üzere sahîh ve zımnında olan şürût dahi sahîha olmağla ziyâde-i mezbûreyi reddetme imtinâ' edüb 'akârâtda e'imme-i Hanefiyye'den ba'de't-teslîm ile'l-mütevellî vakf-ı sahîh lâzım idüğüne zâhib olan e'imme-i Hanefiyye kavliyle 'amel edüb ve vakf yer üzerinde olub cihet-i uhrâya vakf ba'zı e'imme-i Hanefiyye yanında sahîh idüğü kütüb-i fıkhiyyede mastûrdur deyüb ve vakf-ı kütüb Nasir bin Yahya ve fakîh Ebu Cafer yanlarında câ'iz olub kütüb-i fetâvâ-yı Hanefiyye'den *Hülâsa* nâm kitâbda ve bihi ne'huz¹⁹² deyu mastûrdur deyüb vâkıfla tenâzu' ve tedâfu' edüb hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn-ı sultânî ile evkâf-ı mezbûrenin tescîline me'mûr olub mevkî-i kitâb-i müstetâb olan hâkime mürâfa'a olub hükm-i şer'î taleb etdiklerinde hâkim-i müşârûn ileyh efreğallâhu ta'âlâ sicâle ni'amâihi 'aleyh sıhhat-i vakf-ı nukûd ve sıhhat-i şürûtda İmam Züfer kavliyle 'amel edüb tevliyetin¹⁹³ ecr-i mislinden zâyid olan mezkûr yevmî ikişer akçeyi zımnında¹⁹⁴ mütevellînin berâatine hükm edüb ve sâ'ir evkâfda dahi e'imme-i Hanefiyye'den tecvîz edenler kavilleriyle 'amel edüb başka başka her birinin vakfiyetinin sıhhatine ve lüzûmuna hükm etdikden sonra vâkıf-ı mûmâ ileyh i'âde-i hisâm ve bast-ı kelâm edüb vakf-ı nukûd¹⁹⁵ eğerçi imâm-ı ma'hûd yanında sahîh ve meşrû'dur lakin ol vech üzere değıldir ki rücû' kâbil olmaya. Zîrâ İmam Züfer yanında sıhhat lüzûmdan 'ârîdir binâen 'alâ zalik sâlifü'z-zikr olan meblağ-ı mülküne redd olunmak taleb ederin deyüb mütevellî-i mezbûr ile husûmet-i şer'iyye edüb sâlifü'z-zikr hâkime mürâfa'a olduklarında hâkim-i mesfûr dahi *izâ sahha'l-vakf lezime* diyen e'imme-i Hanefiyye kavliyle 'amel edüb vakf-ı nukûd-ı mezbûrenin lüzûmuna hükm edüb bu kitâb-ı 'anberîn-nikâb zımnında mastûr ve mezkûr meşrûhü'l-evsâf olan evkâf resm-i ma'lûm ve tarz-ı mersûm üzere vakf-ı sahîh ve lâzım olub min-ba'd naks ve nakzına mecâl muhâl ve ibtâl ve ihlâli mümteni'ü'l-ihimâl oldu. *Femen beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe-innemâ ismuhu 'ale'l-lezîne yubed-dilûnehu innallâhe semî'un 'alîm*¹⁹⁶ ve men gayyerehu ev beddelehu siva'l-vâkıf ev şartan min şurûtihi ba'de mâ 'alimehu fe 'aleyhi la'netullâhi ve'l-melâ'iketi ve'n-nâsi ecma'în ve ecru li-vâkıfî'l-kerîm 'ale'l-meliki'l-berri'r-rahîm innehu yuczi'l-muhsenât ve'l-muhsinîn ve lâ yudî'u ecre'l-'âmilîn, hurrîre zâlike ve hurrîre fî evâili Recebi'l-mürecceb li-sene semâne ve elf mine'l-hicreti'n-Nebeviyye 'aleyhi efdali't-tahiyye.

187 VGM: mütevellî-i mezbûrdan.

188 VGM: da'vâ taleb.

189 L: bi'l-hayr kavliyle.

190 VGM: olub.

191 VGM nüshasının bu kelimededen sonraki kısmında büyük bir kısım atlanmıştır. VGM nüshası bu kelimededen sonra aşağıda "ba'zı e'imme-i Hanife" ifadesine dek atlanmıştır.

192 VGM: ve bihi mu'âdil.

193 L: mütevellînin.

194 VGM: zamânında, L: zamândan. Anlam olarak zımnında kelimesi daha uygun görünmektedir.

195 VGM nüshasında bu kelimededen sonra "lüzûmuna hükm edüb" kısmına kadar atlanmıştır.

196 Bakara Suresi 181. Ayet: "Onu işittikten sonra kim değiştirirse günahı, yalnızca onu değiştirene ait olur. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir."

İştip'te Abdülkerim Efendi Vakfı

şuhûdü'l-hâl

- A'lemü'l-'ulemâ'l-mütebahhirîn Zeyni Efendi
- Efdalü'l-fuzalâ Kemaleddin Efendi eř-şehîr Taşköprüzade
- Zübdetü'l-efdal rûkn-i erbâbü'l-hadîs Abdurrahman Efendi el-müderriş be-dârü'l-hadîs es-Süleymaniye
- Kidvetü'l-müderrişin Mahmud Efendi el-müderriş be-medrese-i Gevherhan Sultan
- Kidvetü'n-nâsihîn Mehmed Çelebi el-vâ'iz be-câmi'-i Sultan Mehmed Han
- Ahmed Çelebi el-kâdî İbni El-hâc Ramazan
- Mehmed Çelebi el-kâdî İbni El-hâc Süleyman
- Abdi Çelebi el-kâdî İbni El-hâc Ali
- Abdullah Çelebi el-müderriş yevme'izn
- Kıyami el-kâdî en-nâ'ib yevme'izn
- şeyh Süleyman Halife
- şeyh Bâlî Halife
- El-hâc Abdülkerim ibni El-hâc Ahmed
- Muhammed ağa-i kala-i İştib yevme'izn
- İsa Bey gulâm-ı şâhî
- ve gayrihüm mine'l-hâzirîn ve'l-'âlimîn

